

OLVASÁSKULTÚRA ÉS KÖNYVPIAC

A Kormány [T/8005](#) számon nyújtotta be az oktatási, családjogi, kulturális tárgyú és kapcsolódó törvények módosításáról szóló javaslatát. Ehhez kapcsolódóan az Infojegyzet átfogó képet kíván nyújtani az olvasáskultúra jelenlegi szerepéről a társadalomban, valamint egyes könyvpiaci jelenségekről.

Az olvasás változó fogalma

Az olvasás, különösen a könyv- és újságolvasás a szélesebb néptömegek számára csak a 19. századtól kezdve vált elérhetővé. A 21. századi modern társadalmakban három fő tevékenységhez kötődik, melyek:

- a szabadidős tevékenységek;
- a munka és a tanulás;
- a hétköznapi információszerzés.

Más felosztás szerint esztétikai olvasásról és információszerző olvasásról beszélhetünk (Sándor 2011).

Az olvasás és az írás fogalma napjainkban jelentősen eltér a korábban ezzel a kifejezéssel leírt tevékenységtől, az emberek számtalan kommunikációs eszközön és csatornán írnak és olvasnak, e tevékenységek formája, tartalma, és célja mára alapvetően megváltozott. A hagyományosan ismert elmélyült-fókuszált olvasás mellett – különösen a digitális eszközökön való olvasás és az internetes böngészés miatt – az átfutó, szkennelő olvasásnak is létjogosultsága van. Az ilyen olvasási mód esetében az olvasó az információszerzés technikájára több energiát fordít, mint feldolgozására ([Gereben 2021](#)).

Az UNESCO, amely kiemelt figyelmet fordít az írási-olvasási készségek helyzetére ([UNESCO/literacy](#)), 1958 óta változó megközelítést alkalmaz annak meghatározására, hogy mit jelent írástudónak lenni, ami jelenleg az azonosítás, a megértés, az értelmezés, az alkotás és a kommunikáció eszköze az egyre inkább digitális, szöveget közvetítő, információkban gazdag és gyorsan változó világban. Emellett a szervezet megalkotta a digitális írástudás fogalmát is ([UNESCO 2018](#)). A funkcionális analfabetizmus jelensége, azaz a hétköznapi életben egyenlő eséllyel való részvételhez szükséges olvasási, írási és számolási szint kellő elsajátításának hiánya a fejlett országok társadalmát is nagymértékben sújtja ([OECD/Adult literacy](#)).

"Az olvasás kognitív folyamatával a pszichológia, a befogadás elméleti kérdéseivel elsősorban az irodalomtudomány, folyamatával a pszichológia, a jelentéssel a nyelvészet, az olvasás és a könyv kulturális „helyével” az antropológia és a művelődéstörténet foglalkozik." (Sándor 2011)

- Az UNESCO 1995-ben, április 23-át, William Shakespeare és Miguel de Cervantes halálának napját "A Könyv és a Szerzői Jogok Napjává" nyilvánította. Ez világszerte az olvasás és a könyvek ünnepe.
- Az UNESCO által hirdetett a "Könyv Világfővárosa" címet 2024-ben Strasbourg viseli.
- A magyar könyvszakma érdekvédelmi és szervezői feladatait ellátó Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése (MKKE) történetét 1795-re vezeti vissza. A szervezetnek a magyarországi könyvpiac publikációs és termelési értékének 92%-át megjelentető, 140 tagszervezete van.
- Az Országos Széchényi Könyvtárban az 1960-as évek óta működik olvasáskutató műhely.
- A könyvolvasó felnőtt népesség körében továbbra is a nyomtatott formátumú könyvek dominálnak, az e-könyvek és a hangoskönyvek kis arányban vannak jelen.
- A "[Ljubljana kiáltvány](#)" (2022) szerint az olvasási készségek hanyatlásának megállítása korunk egyik legsürgetőbb kihívása.

OLVASÁSKUTATÁS

Magyarországon az 1960-as évektől kezdődően sokévtizedes hagyománya van az olvasásszociológiai- és könyvtárhasználati kutatásoknak, amelyek keretében kutatóintézetek, tudományos műhelyek, kulturális intézmények és szakmai szervezetek módszertanilag megalapozott és magas színvonalú kutatásokat végeznek és publikálnak (ld. [OSZK KI](#), [TÁRKI](#)). A kutatások eredetileg a hagyományos könyvformátumban megjelenő szépirodalmi vagy tényirodalmi tartalmak olvasóira fókuszáltak, és a sajtófogyasztási szokásokat vizsgálták. Napjainkban a felmérések módszertana megváltozott, az írásbeliségen alapuló információszerzési szokásokat tágabb értelemben vizsgálják.

A TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt. és az eKönyv Magyarország Kft. az NMHH megbízásából végzett [2023-as közös kutatásának](#) főbb megállapításai:

- a felnőtt magyar lakosság 15 százaléka olvas rendszeresen, alkalomszerűen 29 százalék, míg 56 százaléka egyáltalán nem;
- nagyobb arányban olvasnak rendszeresen a nők (18%), a fiatal felnőttek (19%), a diplomások (44%), a budapestiek (22%) és a megyeszékhelyeken élők (18%);
- szinte soha nem olvasnak könyvet a férfiak (63%), az alacsonyan iskolázottak (76%), a megyeszékhelyeknél kisebb városokban élők (62%), a dél-alföldiek (65%) és a dél-dunántúliak (61%);
- e-könyvet a valamilyen gyakorisággal olvasó lakosság 11 százaléka, hangoskönyvet 7 százaléka olvas vagy hallgat;
- a felnőtt népesség körében a szépirodalom és a szórakoztató irodalom a legnépszerűbb műfajok.

A 2020-as kutatás ([TÁRKI 2020](#)) szerint a könyvet sohasem olvasók 45 százaléka "nem szeret olvasni", a második leggyakrabban említett indok az időhiány volt (33%).

A KÖNYV VÁLTOZÓ FOGALMA

A könyv [az UNESCO 1964-es meghatározása szerint](#) olyan nyomtatott, nem időszaki kiadvány, amely legalább 49 oldalból áll (a borítót nem számítva), egy adott országban készült és nyilvánosan elérhető. A [KSH](#) hasonló könyvdefiníciót használ. A kiadott füzet definíciója: az a nyomdai vagy más sokszorosítási eljárással készített kiadvány (4–48 oldal terjedelmű), amelynek megjelenése nem periodikus, és a közönség számára hozzáférhető.

A technikai fejlődés eredményeként megjelentek a hagyományos értelemben vett könyvek, füzetek, időszaki kiadványok digitális változatai és elérési felületei is, magukkal hozva új olvasási szokásokat.

E-könyvek

Az e-könyv technológia népszerűsége és használata jóval elmarad a nyomtatott könyveké mögött, és egyelőre nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ennek fő oka az olvasók idegenkedése az új technológiától, valamint az e-olvasó készülékek és az e-könyvek viszonylag magas ára. Az Európai Unió szorgalmazta a nyomtatott vagy elektronikus formátumú könyvek és sajtókiadványok áfakulcsainak egymáshoz közelítését, illetve teljes eltörlését ([A Tanács 2006/112/EK Irányelve](#) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről, 98. cikk).

Magyarországon az e-kiadványok elektronikus úton nyújtott szolgáltatásnak minősülnek, így 27 százalékos általános forgalmi adó terheli őket, míg a nyomtatott könyveket 5 százalékos ([2007. évi CXXVII. törvény](#) az általános forgalmi adóról, 82.§). A könyvkiadók szakmai szervezete évek óta kéri az e-könyvek ÁFA-kulcsának 5 százalékra való csökkentését ([Kreivich, Economx 2024. február 8.](#)).

Az e-könyvek magyarországi piaca a teljes könyvpiac 2%-a, ugyanakkor sok az illegális letöltés ([TÁRKI, eKönyv Mo. 2023](#)).

KÖNYVPIACI HELYZETKÉP

A Covid-19 világjárvány gazdasági hatásai többféle módon érintették a könyvkiadás szereplőit és a könyvvásárlókat. A 2020–2022-es karanténintézkedések világszerte a vásárlás és az olvasás fellendülését hozták, és különösen kedveztek az online értékesítésnek. 2022-ben közel 44 millióra nőtt az eladott példányszám a magyar könyvpiacra, a könyvforgalom 59,4 milliárd forint volt ([MKKE 2022](#)).

Az elmúlt években az iparág komoly problémákkal került szembe, 2021-től a nyomdai nyersanyagárak jelentősen emelkedtek, a nemzetközi cellulózárak miatt a papír ára 60–150 százalékkal ([Index, 2023.03.21.](#)). Ehhez járulnak a gazdaságot sújtó negatív folyamatok (infláció, energiaár-emelkedés) is, így a könyvek árképzése nehezen tervezhető, előfordul, hogy már gyártás közben kell változtatni a könyv árán ([G7 2022.05.19.](#)).

A könyves szakma képviselői szerint, ebben a helyzetben az államnak támogatnia kellene azokat, akik egyre kevésbé engedhetik meg maguknak a könyvvásárlást, emellett a nagy hálózatoktól független, hagyományos könyvműhelyek, kis példányszámú rétegek könyveket kiadók támogatása is szükséges lenne ([HVG 2022. június 6., és Kreivich, Economx 2024. február 8.](#)). A könyvkiadás és a nyomdai előállítás költségnövekedése egyre kevésbé terhelhető a vásárlókra, mivel a tíz legnagyobb példányszámban eladott könyv éves átlagára 2022-ben már 5 020 forint volt ([Pénzcentrum, 2022.12.19.](#)).

A tendencia szerint, bár az olvasói hajlandóság és a könyvvásárlók száma csökken, de a piacon maradók egyre több könyvet olvasnak és több pénzt költenek erre. Legkevesebbet a községekben élők, legtöbbit a budapesti háztartások fordítanak könyvre éves szinten ([KSH 2021, KSH 2023.](#)) A könyvpiac éves árbevételének 30 százaléka az adott év utolsó negyedében realizálódik, elsősorban a karácsonyi könyvvásárlási szokások miatt ([MKKE 2022](#)).

GYERMEKVÉDELMI SZABÁLYOK

2023 óta a fogyasztóvédelmi hatóságként eljáró Fővárosi Kormányhivatal fogyasztóvédelmi bírságokat szabott ki a Libri-Bookline Zrt. és a Lira Könyv Zrt. kereskedőire a gyermekvédelmet szolgáló jogszabályokra hivatkozva ([1997. évi XXXI. tv.](#) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 6/A. § valamint [210/2009. \(IX. 29.\) Korm. rendelet](#) a kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről 20/A. §).

A könyvszakma képviselői 2021 óta többször kifejezték, hogy a jogszabályok nem egyértelműek, értelmezésük során ellentmondások állhatnak fenn ([Index, 2023.07.31.](#)), a megfelelő kereskedelmi gyakorlat kialakításához nem kapnak kellő segítséget, a hatóságok bírságolási eljárását pedig kiszámíthatatlannak tartják ([Népszava, 2023.07.14.](#)).

2024-ben a Lira Könyv Zrt. két alkalommal is pert nyert a Fővárosi Kormányhivatallal szemben, fogyasztóvédelmi bírság kiszabása miatt indított eljárásban ([Fővárosi Törvényszék 2024, Lira Könyv Zrt. Facebook oldala](#)).

A KÖNYVEK ÁRKÖTÖTTSÉGE

A [T/8005. számú törvényjavaslat](#) 9. §-a a kötött könyvárrendszer bizonyos feltételek közötti bevezetését javasolja. Az indokolás szerint a kultúra versenyképességét és védelmét jelentő rendelkezések a könyvkiadók és szerzők, illetve kiskereskedők érdekeit szolgálják, továbbá a vásárlók számára elősegítik a széles körű minőségi könyvkiadást fenntartását, a könyvesboltok fennmaradását.

A törvényjavaslat a német szabályozást tekinti mintának, ahol a könyvárak rögzítéséről szóló 2002. évi törvényt legutóbb 2023-ban módosították ([Gesetz über die Preisbindung für Bücher](#) - Buchpreisbindungsgesetz). Ausztriában pedig 2023. január 1-jén lépett hatályba az új könyvár-rögzítési törvény ([Bundesgesetz über die Preisbindung bei Büchern](#)).

A törvényjavaslat benyújtása után, annak tartalmával kapcsolatban, könyvszakmai szervezetek vezetői és egyes könyvkiadók képviselői is kifejezték véleményüket.

Gál Katalin (MKKE elnök) jelezte, hogy a törvényjavaslattal egyáltalán nem értenek egyet és kéri annak visszavonását. Kifogásolta, hogy semmilyen előzetes szakmai egyeztetés nem előzte meg a tervezet összeállítását, az esetleg elfogadott jogszabály hatása pedig erősen piacromboló lehet (Tiszóczi, [HVG360 2024. március 27.](#)). Felhívta a figyelmet arra is, hogy a hatásvizsgálat tartalma értelmezhetetlen számukra, és elengedhetetlennek tartja a további egyeztetéseket a döntéshozókkal (Dzsubák, [Index 2024. március 28.](#)). Továbbá a kis- és közepes méretű könyvkiadók tönkremenése mellett a nagyobb könyvpiaci szereplőkre is veszélyes lehet a javaslat ezen formája (Kreivich, [Economx 2024. március 28.](#)).

A HVG-nek **nyilatkozó könyvkiadó szakemberek** szerint:

- hátrányba kerülhetnek a kisebb kiadók saját értékesítési pontjai, beleértve az online kereskedelmi felületeiket is;

- a könyvterjesztői piac bizományosi jellege miatt a webshopok további piacokat veszíthetnek;
- tömeges értékesítés esetén a kiadó nem adhat mennyiségi kedvezményt;
- életszerűtlen, hogy a kiadók saját munkatársaiknak, szerzőiknek csak 30 napig biztosíthatnak kedvezményt;
- a szabályozás a nagyobb könyvesbolt-hálózatokat erősítheti, míg a kis- és közepes kiadók érdekei nem megfelelően érvényesülnek majd (Tiszóczi, [HVG360 2024. március 27.](#)).

Nyáry Krisztián (Líra Könyv Zrt., MKKE elnökség) felhívta a figyelmet egy korábbi javaslattervezetükre ([MKKE honlapja](#)), amelyben 15 százalékos kedvezmény szerepel. A javaslat alapvetően szintén a német mintára épül (Dzsubák, [Index 2024. március 28.](#)).

Galambos Ádám, a Magyar Könyvkiadók Érdekvédelmi Szövetségének elnöke szerint a német minta egyelőre nem ültethető át a magyar viszonyokra. A tervezet ellehetetlenítené a kis kiadókat, és az a nagy könyvhálózatokra is negatív hatással lehet (Dzsubák, [Index 2024. április 1.](#)).

Források:

- Bernát Anikó, Sallay Gergely, Sarnyai Benedek, Csordás-Takács Attila: Könyvolvasási és könyvvásárlási szokások – [eKönyv Magyarország Kft., TÁRKI Zrt., 2023.](#)
- Könyvtárosok kézikönyve – Horváth Tibor, Papp István (szerk.). 4. kötet: Határterületek – Budapest, Osiris, 2002-2003.
- Argejő Éva: Elsüllyed-e végleg Atlantisz? Interjú Gereben Ferencsel – [Kortárs Online, 2021. január 9.](#)
- Csik Tibor: Könyvtárak a digitális világban – [Könyvtári Figyelő, 2021. 4.](#)
- Maciejewski, Jędrzej: Book Markets in Europe: Facing the Challenges of the Digital Single Market – [Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe Volume 22, Number 2, 2019.](#)
- Phillips, Angus - Kovač, Miha: Is this a book? – Cambridge, Cambridge University Press, 2022.
- Sándor Klára: Olvasáskutatás – [Eszterházy Károly Főiskola, 2011.](#)
- Szekeres Nikoletta: Betű a szénakazalban – [Magyar Narancs, 2023. február 2.](#)
- Szvák Eszter: A nagy könyv-piac – [Budapest], Pannonica, 2007.
- Federation of European Publishers (FEP) [honlap](#)
- Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése (MKKE) [honlap](#)

Készítette: dr. Draskovich Edina
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Telefon: (1) 441-6486